

**ՍՏԵՂՃԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՆՈՐԱՆՈՐ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐԻ,
ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒ ԲԱՅԱՀԱՅՏՈՒՄՆԵՐԻ ԿԻՉԱԿԵՏՈՒՄ**
(ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ա. Խառատյանի ծննդյան 85-ամյակի առթիվ)

Հայագիտությունը ոգեկոչում է կարևոր հորելյան, որը հայ իրականության երկար տարիների ու տասնամյակների ազնվաշունչ ոգին է մարմնավորում:

Պատմագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բազմաշնորհ խմբագիր, հրապարակագիր և հետազոտող Ալբերտ Արմենակի Խառատյանը թևակոխում է

իր կյանքի ութ և կես տասնամյակի շեմը: Եվ թևակոխում է վաստակած տարիների արժանապատվությամբ, համաժողովրդական ճանաչումով ու հարգանքով:

Ա. Խառատյանը ծնվել է 1939 թ. օգոստոսի 24-ին Երևան քաղաքում, ծառայողի ընտանիքում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է հայրենի քաղաքում. ավարտել է մայրաքաղաքի թիվ 14-րդ դպրոցը՝ բարձր գնահատականներով: Ապա գալիս են համալսարանական ուսումնառության տքնաջան տարիները: Նա 1959 թ. ընդունվում և 1964 թ. ավարտում է ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետը՝ «Հայ գրականություն և լեզու», «Հայ մամուլի և հասարակական-քաղաքական մտքի պատմություն» մասնագիտացումներով: Համալսարանական բարձր կրթությամբ երիտասարդ մասնագետը մուտք է գործում դպրոց, մի որոշ ժամանակ մայրենի լեզու և գրականություն է դասավանդում Խորհրդային Հաստատնի հեռավոր շրջանների դպրոցներում:

Այնուհետև տեղափոխվում է աշխատանքի Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի գլխավոր խմբագրություն, վարում մամուլի պատմության սրբագրիչի, ապա՝ խմբագրի պաշտոնները:

Սակայն նրա իրական առաքելությունն ու կոչումը գիտությանը անխոնջ ու անշահախնդիր կերպով ծառայելն էր: Եվ նա ուժերի ներածին չափով ծառայեց հայագիտությանը՝ արդեն տասնամյակներ շարունակ և անընդմեջ: Հայագիտությանը նրա նվիրումն ու մինչև օրս անսակարկ ծառայությունը եղել է ՀՀ ԳԱԱ-ի համակարգում, նրա կամարների ներքո: 1972 թվականին առավել, քան մեծ հաջողությամբ պաշտպանել է թեկնածուականատենախոսությունը՝ «Զմյուռնիայի հայ պարբերական մամուլը (19-րդ դարի 60-ական թթ.) թեմայով», իսկ 1986 թվականին կայացել է գիտնականի դոկտորականատենախոսության պաշտպանությունը՝ «Հասարակական միտքը Զմյուռնիայի հայ պարբերական մամուլում (1840-1900 թթ.)» խորագրով:

Հայ պատմագիտության ոլորտում Ալբերտ Խառատյան գիտնական-հետազոտողի ունեցած վիթխարի ներդրումն անասկարելի է և անուրանալի: Հենց այդ մեծ ներդրման և անկասկածելի վաստակի համար 2010 թ. արժանավորապես ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ:

Նրա անընդմեջ, բազմաբեղուն գործունեության շնորհիվ հայ պատմագիտական և հասարակական-քաղաքական միտքը տասնամյակներ շարունակ հարստացավ գիտական կոթողային, հիմնարար աշխատություններով:

1989 թ. Երևանում լույս է տեսել Ա. Խառատյանի «Արևմտահայ պարբերական մամուլը և գրաքննությունը օսմանյան Թուրքիայում (1857-1908)» մենագրությունը, որը թարմ խոսք էր հայ պատմագիտական մտքի անդաստանում:

Իսկ մինչ այդ դեռևս 1984 թ. հրատարակվել էր գիտնականի մեկ այլ գործ. «Օսմանյան գրաքննությունը և արևմտահայ մամուլը. վավերագրական նյութեր և ծանոթագրություններ» գիտատեղեկատվական բյուլետենը, որտեղ ևս ամփոփված էին վավերագրական եզակի նյութեր: Սակայն պետք է նշել, որ Ա. Խառատյանի անդրանիկ աշխատանքը՝ «Արևմտահայ հասարակական մտքի և հրապարակախոսության պատմությունից» վերնագրով լույս է տեսել 1980 թվականին:

1995-ին Երևանում հրապարակվեց անխոնջ հետազոտողի «Հասարակական միտքը Զմյուռնիայի հայ պարբերական մամուլում (1840-1900)» կարևորագույն աշխատությունը, որը նորություններ և թարմություն էր բերում մի շարք առումներով:

Այնուհետև, 2007 թվականին լույս տեսավ հայագետի նշանակալից գործերից ևս մեկը՝ «Կոստանդնուպոլսի հայ գաղթօջախը (XV-XVII դարեր)» վերնագրով: Այն լայն արձագանք գտավ Հայաստանի և արտերկրի գիտական հասարակայնության շրջանում: Սույն աշխատությունն արժանացավ ՀՀ ԳԱԱ և «Ռուսաստանի հայերի միության» սահմանած՝ «Լավագույն գիտական աշխատանք» մրցանակին: Արևմտահայ մամուլին, հայ հասարակական-քաղաքական հոսանքներին, արևմտահայ լրագրության մտավոր և մշակութային արժեքներին նվիրված նրա նշանավոր աշխատությունը հրատարակվեց Երևանում՝ 2015 թվականին: Այն մեր պատմությանը համահունչ խորհրդանշական վերնագիր է կրում՝ «Արևմտահայ մամուլն իր պատմության ավարտին»: Նույնքան խորհրդանշական են սույն գրքին որպես ընծայական ձոնված տողերը. «Ի հիշատակ ցեղասպանությանը զոհ գնացած հայ սերունդների, ովքեր եղել են այս գրքում ներկայացված մամուլի ընթերցողներն ու հեղինակները»: Այստեղ ներկայացված են արևմտահայկական վերջին պարբերականները՝ «Սուրհանդակ», «Հանրագիտակ», «Բյուզանդիոն», «Արևելյան մամուլ», «Մանզումեի էֆքյար», «Ժամանակ», «Հայրենիք», «Մասիս», «Դաշինք», «Հայ գրականություն», «Մարմնամարզ», «Վերջին լուր», «Արագած»: Աշխատության էջերում արտացոլված են հայոց պատմության բարդ, հակասական, հերոսական ու ողբերգական սույն շրջանին բնորոշ, տիպական դրամատիզմն ու ներքին հուզականությունը:

Ներկա պահին անվանի գիտականի վերջին գիրքը լույս է տեսել 2022 թվականին՝ «Զմյուռնիայի և Էգեյանի առափնյակի հայկական այլ գաղթօջախները» վերնագրով: Գիրքը նկարագարո՞ւ է, սև-սպիտակ, նաև գունավոր լուսանկարներով: Գեղեցիկ ձևավորված և պատշաճ որակով հրատարակությունը իրականացվել է ՀՀ ԳԱԱ հայագիտական ուսումնասիրությունները ֆինանսավորող համահայկական հիմնադրամի հովանավորությամբ: Բացի այս մենագրություններից, Ա. Խառատյանը հեղինակ և համահեղինակ է այլ գործերի ևս: Կազմել է «Արևելյան մամուլ» և «Մեղու» հանդեսների մատենագիտությունները, որոնցում այնքան դիտարկելի և ուսանելի նյութ կա:

Նրա նշանակալից դերակատարությամբ լույս տեսան «Հայ մամուլի պատմության» երկու հատորները: Ընդ որում, առաջին հատորը լույս ընծայվեց Կահիրեում, 2006 թվականին՝ իր իսկ առաջաբանով և խմբագրությամբ: Իսկ երկրորդ հատորը հրատարակվել է Երևանում՝ 2017 թվականին: Սույն երկհատորյակը՝ իր ժամանակաշրջաններով, ընդգրկումների խորությամբ և գիտական բարձր մակարդակով աննախադեպ երևույթ էր հայ մամուլի ուսումնասիրության տարեգրության մեջ:

Ա. Խառատյանի ուսումնասիրությունները տեղ են գտել ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի՝ տարիներով պատրաստած «Հայոց պատմություն» բազմահատորյակի տարբեր հատորներում («Հայ հասարակական-քաղաքական հոսանքներն ու շարժումները», «Զեյթունի 1862 թ. ապստամբությունը և նրա համահայկական արձագանքները» և մի շարք այլ հոդվածներ՝ նվիրված Կ. Պոլսի և Զմյուռնիայի հայոց գաղթօջախներին և արևտահայ մամուլին): Բացի մենագրություններ, ժողովածուներ տպագրելուց, Ա. Խառատյանը Հայաստանի և արտերկրի գիտական հանդեսներում մշտապես հանդես եկող ակտիվ հեղինակներից է: Մինչև օրս գիտական մամուլում հրապարակել է շուրջ երկու հարյուր հոդված, նա գիտական, հասարակական-քաղաքական մի քանի տասնյակ ժողովածուների և մենագրությունների խմբագիր է:

Պետք է նշել, որ մեծանուն գիտնականը մի քանի հեղինակավոր գիտական հանդեսների խմբագիր ու խմբագրապետ է եղել: 1988 թ. ստանձնել է ՀՀ ԳԱԱ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» ավագագույն հանդեսի գլխավոր խմբագրի պաշտոնն ու պարտականությունները և հաջողությամբ այն վարել մինչև 2017 թվականը (գրեթե երեսուն տարի): 2017-ից ի վեր նա ԳԱԱ «Բանբեր հայագիտության» միջազգային հանդեսի գլխավոր խմբագիրն է:

2005-2024 թթ. ղեկավարել է «Գիտության աշխարհում» գիտահանրամատչելի հանդեսի հասարակագիտական բաժնի աշխատանքները:

Այս ամենին զուգահեռ, Ա. Խառատյանը շուրջ հիսուն տարի ծավալել է մանկավարժական-դասախոսական ծանրաբեռնված գործունեություն՝ դասավանդելով Երևանի պետական համալսարանում, Խ. Աբովյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտում և այլ բուհերում: Տարիներ շարունակ նա եղել է վերոնշյալ բուհերի պատմության ֆակուլտետների ավարտական քննական հանձնաժողովների նախագահ:

Գիտամանկավարժական մեծ հեղինակության և առաքինի վարքագծի շնորհիվ անվանի հայագետը բազմիցս ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության և արևելագիտության ինստիտուտների և բարձր վարկանիշ ունեցող բուհերի գիտական խորհուրդների անդամ:

Այս ամենից զատ, անհնար է չանդրադառնալ Ալբերտ Խառատյան հայ գիտնականի մարդկային և քաղաքացիական բարձր արժանիքներ կրող կերպարին:

Մեծատառով հայ մարդ և հայ քաղաքացի, որը երբեք չի ընդունում և չի հանդուրժում սուտն ու կեղծիքը, անարդարությունն ու գոեհկությունը, որտեղ էլ դրանք արտահայտվելիս լինեն:

Ալբերտ Խառատյանը, այո՛, բարձր սկզբունքների տեր անձնավորություն է, որոնք դրսևորվում են տանը, ընտանիքում, հարազատների և բարեկամների շրջանում, դրսում՝ ընկերների, աշխատանքային կոլեգաների և բոլորովին անծանոթ մարդկանց հետ հարաբերվելու ընթացքում: Միշտ ու մշտապես ցուցաբերելով բարեկիրթ վարքագծի կանոններ՝ բազմավաստակ հայագետը կենցաղային և աշխատանքային բազմապիսի հարաբերություններում ևս օրինակելի ու առաջնորդող կերպար է հանդիսանում:

Ճիշտ այդպիսին են նաև նրա ընտանիքը և զավակները:

85-ամյա մեծանուն հայագետը իր անցած ճանապարհով, ձեռքբերումներով և սերունդներին որպես հոգևոր ավանդ կտակած գրքերով, ուսումնասիրություններով շարունակում է հարստացնել և իմաստավորել մեր ժողովրդի հոգևոր-բարոյական կենսագրությունը, բազմապատկել հայ ժողովրդի ջերմ և անկեղծ բարեկամների թիվը:

Ազգային և համամարդկային վեհ ու վսեմ գաղափարներով և իդեալներով տոգորված, արժանիորեն բարձունքներ նվաճած հոբելյարին ցանկանք ամուր առողջություն, աշխատանքային նորանոր հաջողություններ, ծանրաբեռ տարիների և տասնամյակներ՝ ի փառս հայրենի գիտության և հայ ժողովրդի:

ԱՐՄԵՆ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածու
armenaraqsyana@mail.ru

Հ.Գ. Ջերմորեն շնորհավորում ենք մեծավաստակ գիտնականին, բանիմաց ու բազմահմուտ խմբագրին արգասավոր գործունեությամբ հարստացած հոբելյանի առթիվ, նրան մաղթում ենք անսպառ ավյուն, հարապե առողջություն, մշտամնա, արժեքավոր նոր գործեր՝ ի նպաստ գիտական մրջի բարգավաճման և մեր ժողովրդի անկասելի ընթացքի:

ՀՀ ԳԱԱ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» հանդեսի խմբագրություն